

2-bosqich 1-semestr

14-mavzu: Uyushiq bo‘lakli gaplar
(uyushiq hol va uyushiq to’ldiruvchi,uyushiq aniqlovchi)

Ona tili

Abdukadirova M.M

TILAME

Reja:

1. Uyushiq hol haqida ma'lumot.
2. Uyushiq to'ldiruvchi.
3. Uyushiq aniqlovchining ifodalanishi
4. Uyushiq bo'laklarida tinish belgilarining qo'llanilishi.

Uyushiq hol

Bir xil mazmun-munosabatni (yo tarz, yo o'rin, yo payt va boshqa munosabatlarni) bildirgan bir necha holning o'zaro sanash ohangi bilan, teng bog'lanib kelishi uyushiq holni hosil qiladi.

- *Tomlardan, ivigan devorlardan bug' ko'tarila boshladi.*
- *Daryo goh shovqin solib, goh tinch oqar edi.*
- *U dam hazil bilan, dam jiddiy so'rardi.*

TIIAME

Uyushiq hol

- Bir sodda gap tarkibida yonma-yon, qator kelgan bir necha payt holi hamma vaqt uyushiq bo'lavermaydi.

U kecha ertalab biznikiga kelib ketdi

Bundagi ertalab holi kecha holi ma'nosidagi paytni chegaralab, aniqlashtirib beradi

Bog'lovchi vositalar

TILAME

**Uyushiq
bo'lak**

**Uyushiq
bo'lak,**

dam-dam, goh-goh

yo, yoki,yo-yo;

ham,bilan, -u(-yu),-da

**Uyushiq
bo'lak**

Uyushiq to'ldiruvchi

TIIAME

- Gapdag'i ikki va undan ortiq to'ldiruvchi bir xil ma'noni (**shaxsni yoki narsani**) bildirib, bir xil shaklda (**kelishik shaklida yoki ko'makchi bilan**) kelsa va sanash ohangiga ega bo'lsa, bular uyushiq to'ldiruvchilardir.

*Taram-taram olmalarni, asl nashvatilarni, po'sti yupqa luchchak shaftolilarni,
quymoqqa o'xshash anjirlarni aytmaysizmi, bay-bay.*

Uyushiq to'ldiruvchi

TIIAME

- Har xil ma'noni bildirgan, turli shakllarda kelgan to'ldiruvchilar uyushiq hisoblanavermaydi.

*Bu **daftarni senga** oldim*

Chunki ularning biri (daftarni) narsa-buyum ma'nosini, ikkinchisi (senga) atalganlik ma'nosini ifodalaydi.

TILAME

Uyushiq aniqlovchilar

Narsa-buyumlarning bir turdag'i belgilari (**yo rang- tusini, yo maza-ta'mini, yo son-miqdorini va hokazo**)ni bildirgan birdan ortiq aniqlovchilar uyushiq aniqlovchilar hisoblanadi. Uyushiq aniqlovchilar o'zaro sanash ohangi bilan teng bog'lanadi va aniqlovlashga baravar tobe bo'ladi.

Bog'imizda oq, qizil, pushti gullar qiyg'os ochilib yotibdi.

Uyushiq aniqlovchilar

TILAME

Bir narsa-buyumning turli belgilarini bildirgan birdan ortiq sifatlovchilar ham uyushiq aniqlovchilar sanaladi

Chaqaloq kichkina, oppoq va dumaloq qo'lllarini cho'zib, menga talpinar edi.

TIIAME

Uyushiq aniqlovchilar

Qaratqich aniqlovchilar uyushib kelganda, ulardagi -ning qo'shimchasi ba'zan barcha bo'laklarda saqlanadi, ba'zan esa faqat oxirgi aniqlovchiga qo'shiladi, u oldingilarga ham taalluqli bo'ladi.

To'lqinning, Ozodaning va Shoiraninukalari bog'chada tarbiyalanadilar.

To'lqin, Ozoda va Shoiraning ukalari bog'chada tarbiyalanadilar.

Mavzu bo'yicha testlar

TILAME

1.Ozoda bolalarning ruhlari toza, aqlлari komil, badanлari sihat, dimog`лари chog` , o`zlari qadirli va qimmatli bo`lur (“Ilm ahloq”dan) jumlasidagi uyushgan bo`laklar gapning qaysi bo`laklari hisoblanadi?

- A. aniqlovchi B. to`ldiruvchi C. hol D. kesim E. ega

2.Qaysi gapdagi uyushiq bo`laklar ayiruv bog`lovchisi vazifasidagi yuklamalar yordamida bog`langan?

- A. Bu ishda eng muvofiq ham ishonchli kishi Safar bo`zchi edi
B. Siz bilan biz ulug` ishga bel bog`ladik C. O`rnidan turdi-yu, gapirmadi
D. Hayrat mening bu ishimdan ranjimadi, balki quvonganini izhor qildi
E. Ichkaridan chiqqan qiz yo`lakkami, mehmonxonagami o`tib ketdi.

3.O`rin hollari uyushib kelgan gapni toping.

- A. Til do`slik va hamjihatlikni qaror toptirishning qulay vositasidir.
B. Insonga xos barcha fazilatlarning eng muhimi va eng olivjanobi - aql
C. Barcha odamlarning izlanishi, kashfi va bilimi uchun o`rin topiladi
D.Bolalar yaslilari va bog`chalarida farzandlarimiz tarbiyalanmoqda va kamol topmoqda
E. Ular soy bo`yidagi toshlardan, har xil giyohlardan namunalar olishdi.

4.Teng bog`lovchi qaysi gapda uyushiq bo`laklarni bog`lash uchun qo`llangan?

- A. O`quvchilar kelishdi va to`garak mashg`uloti boshlandi B. Goh yuraklar simobday qalqiydi, goh tilga gap kelmaydi
C. Shahar va qishloqlarni yashil libos bilan bezatish vazifamizdir.
D. Bu yil ko`rgazmada qatnashayotganlarning hammasi kelgusi yilda ham qatnashadi E...ha, bilim boshqa, ta`lim boshqa.

TIIAME

5.Qaysi qatorda kesimi uyushgan gap berilgan?

- A. Biz harbiy uchuvchi va Vatan posbonlari bo‘lamiz. B. Latofat atirgul, Zebiniso qizil gul tanladi.
- C. Sandal to‘riga cholim bilan Oqsoqol, beriroqqa ovsinim, men, Robiya o‘tirdik.
- D. Yigitning yuz va ko‘zida andisha, alam va hayajon alomatlari ko‘rinardi.

6.Shu yerda, jiydazor yonidagi xilvat joyda, u menga o‘z o‘tmishini, to‘g‘rirog‘i, shu yozda boshidan kechirgan va qalbida chuqur iz qoldirgan bir voqeani hikoya qilib berdi. Ushbu gapda qaysi gap bo‘laklari uyushgan?

- A. hol va aniqlovchi
- B. hol va to‘ldiruvchi
- C. faqat to‘ldiruvchi
- D. faqat aniqlovchi

7.Qaysi gapda ayiruv bog‘lovchisi uyushgan o‘rin holini bog‘lagan?

- A. Ba’zan oyim, ba’zan buvim bilan Yunusobodga borardik.
- B. Bo‘ron goh nortuyadek, goh och bo‘riday uvillardি.
- C. Xirmonga katta yo‘ldan yoki uvatdagi yolg‘izoyoq yo‘ldan boriladi.
- D. Xolposh xola goh u kelinga, goh bu kelinga talmovsirab qaraydi.

8.Qaysi qatorda ayiruv bog‘lovchisi uyushiq aniqlovchilarni bog‘lashga xizmat qilgan?

- A. Ba’zan chumchuqning, ba’zan kaklikning yoqimli ovozi kishiga orom bag‘ishlaydi.
- B. Ba’zan tongda, ba’zan yarim tunda kirib keladi.
- C. Bu topshiriqni Gulnora yoki Azizga yuklash mumkin.
- D. Bahor havosi betayin: goh yomg‘ir yog‘adi, goh charaqlab quyosh chiqadi.

TIIAME

Uyga vazifa:Mashq

Asarlaridan olingan gaplarni ko‘chirib yozing. Uyushiq bo‘laklar orasiga zarur o‘rinlarda vergul qo‘yib, gaplarni ko‘chiring. Teng bog‘lovchilarning tagiga chizing, qanday bo‘laklar uyushib kelganligini aytинг.

- 1. Bu mintaqqa jo‘shqin va sobitqadam rivojlanadi. 2. Markaziy Osiyo mintaqasida siyosiy, iqtisodiy, harbiy transportga va ekologiyaga oid muammolar to‘planib qolgan. 3. Afg‘onistonning qarama-qarshilikning dunyo miqyosida kelib chiqishi mumkin bo‘lgan oqibatlarini cheklashga va tarqatmaslikka bugungi kunda hammamizning ham aql-idrokimiz, tajribamiz va qat’iyatimiz yetadimi? 4. Fundamentalistlarning adolat haqidagi olomonbop, jozibador, ammo baqiroq va asossiz da’vatlariga ko‘r-ko‘rona ergashuvchilar o‘zgalar irodasining quli bo‘lib qolishini anglashimiz lozim. 5. Hozirgi vaqtida milliy va boshqa ijtimoiy harakatlar, shu jumladan, yoshlar harakati madaniy, diniy harakatlar qayta jonlanmoqda. 6. Xalqimizning etnik, madaniy va diniy sabr-bardoshi ma’naviy uyg‘onishning yana bir davlatning mudofaa qobiliyatini uning siyosiy, iqtisodiy, harbiy, ilmiy va ma’naviy imkoniyatlaridan tarkib topadi.
- (*I.A. Karimov. «O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» kitobidan*)